№ 133 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 20 **1890** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 20 № 133

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

„ТИФЛИССКІЙ ЛИСТОКЪ“.

ПОДПИСКА НА 1891 ГОДЪ.

Въ слѣдующемъ году газета «Тифлисскій Листокъ» будетъ выходить по прежнему ежедневно, исключая дней послѣпраздничныхъ. Редакція главнымъ образомъ посвятитъ свои силы интересамъ Закавказскаго края и, желая дать больше матеріала для чтенія, будетъ выпускать въ недѣлю два раза газету въ шесть страницъ.

(Въ программу входятъ всѣ обычные отдѣлы ежедневныхъ изданій).

Составъ Редакціи будетъ объявленъ въ началѣ будущаго декабря, послѣ того, какъ Редакція получитъ согласіе нѣсколькихъ лицъ, обѣщавшихъ ей свое сотрудничество съ 1891 года.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой: на годъ	4 р. —	Съ пересылкой: на годъ	5 р. —
› › на полгода	2 › 50 к.	› › › полгода	3 › —
› › › 3 мѣс.	1 › 25 ›	› › › 3 мѣс.	2 › —
› › › 1 мѣс.	— 75 ›	› › › 1 мѣс.	1 › —

Подписка исключительно принимается въ г. Тифлисѣ, Барятинская ул., д. Ротинова.

1—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ ուսանողութիւնը. Կուշտը քաղցածին կամաց կը բրդի. Նամակ Ալէքսանդրօպօլից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կօխի գիւտը. Ֆրանսիայի ազգային երկրագործական դպրոցներում ընդունելութեան պայմանները.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սուրմալուի երկրագործները և խաշնարած քրդերը.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

—

Վաղուց է արդէն որ հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ ուսանում են Ռուսաստանի և արտասահմանի բարձրագոյն դպրոցներում: Մեր ուսանողութեան թիւը արդէն մօտենում հազարին: Իւրաքանչիւր տարի սրանցից ոմանք վերադառնում են հայրենիք և նորերը գալիս են նրանց փոխարէն: Այդ շարժումը շարունակվում է ահա տասնեակ տարիների ընթացքում, ուստի մենք պիտի այժմ ունենայինք բարձրագոյն կրթութիւն ստացածներից բաղկացած մի բազմաթիւ ինտէլլիգէնցիա.... Մենք պիտի ունենայինք մի նշանաւոր խումբ ուսեալ երիտասարդների, որոնք պիտի աշխատէին բարձրացնել ազգի մտաւոր և բարոյական մակերեւոյթը:

Բայց ահա մեր որոնածը չենք գտնում.... Ո՞րտեղ է անհետանում մեր ուսեալ երիտասարդութիւնը....

Սրանք չեն երեւում համարեա ոչ դպրոցական, ոչ գրականական և ոչ այլ ասպարէզներում: Վաղուց է, որ մեր լրագրութիւնը ապացուցանում է «ժողովրդական դասախօսութիւնների» անհրաժեշտութիւնը, բայց ոչ ոք չէ յայտնվում, որ երկու խօսք խօսէ ժողովրդի համար:

Ցնիշդ է, որ սրանք թագնվում են: Սրանք չեն գտնում իրանց մէջ այն հմտութիւնը, որ արժէր ժողովրդին տալ: Իրանք չեն զգացել գիտութեան համը, չեն ճանաչել նրան, չեն ըմբռնել նրա լոյսը, ուստի և պահանջ չեն զգում ուրիշներին զգալ տալու, ուրիշներին հաղորդելու նոյն լոյսը.... Այդ խնդիրը չեն ըմբռնել գիտութեան իսկական նշանակութիւնը, այլ միայն նրա կեղևը, կամ լաւ է ասել՝ սայթաքվել են գիտութեան մակերեւոյթի վրայով: Գիտութիւնն ունի գործնական և իդէալական կողմեր: Գիտութեան գործնականն ըմբռնելուց յետոյ, դուք կարողանում էք բժշկութիւն անել, կամ գործարաններ ղեկավարել և այլն: Իսկ գիտութեան էութիւնը, իդէալը ըմբռնելով, ձեր աչքերի առջև բացվում է մի նոր աշխարհ իր բոլոր սքանչելի երեւոյթներով և այդ աշխարհը «ճշմարտութիւնն» է: Դուք տեսել էք առաւօտեան արշալոյսը.... Գիտութեան արշալոյսը անհամեմատ աւելի սքանչելի է: Այդ արշալոյսն էր, որ հին աշխարհի մաթեմատիկոսի ուշն էր գրաւել, երբ թշնամիները սրերը մերկացրած շրջապատել էին նրան:

Մեր ուսանողութիւնը մեծ մասամբ նայել է գիտութեան վրա միայն գործնական, այն է «ստոր գործնական» տեսակէտից: Պտտելով գիտութեան տաճարների մէջ, ուսանողը չէ հանում իր միակողմանի չահասիրական կօշիկները:

Այդպիսի ստոր հայեացքից առաջանում է այն, որ մեր ուսանողը աւարտելուց յետոյ կուչ է գալիս մի անկիւնում և նմանվում է այն կատուին, որը «նստեց պատի տակին, աչքը գցեց չալ հաւի ձագին»:

Մի փոքրիկ ազգ, որը առաջադիմութեան համար ստիպված է իր բոլոր ոյժերը լարել, պիտի անուշադիր չը թողնէ այնպիսի մի նշանաւոր դասակարգ, որպիսին բարձրագոյն ուսում ստացած ուսանողութիւնն է: Բաւական չէ, որ մենք ուսանողութիւն ունենք, այլ անհրաժեշտ է որ մենք ունենանք մի արժանաւոր ուսանողութիւն: Իմ միտքն այն չէ, թէ հայ ուսանողը պիտի անպատճառ այս ինչ և ոչ թէ այն ինչ գիտութեան հետեւէ, ընդհակառակն, ցանկալի է, որ մենք ուսանողներ ունենայինք գիտութեան և արուեստի բոլոր ճիւղերի մէջ, միայն թէ նրանք ցրված մեղուների նման ծաղիկների հիւթեր բերէին դէպի փեթակը, կամ նոյեան աղաւնու նման իրանց բերանին թարմ տերևներ բերէին....

Մի այդպիսի ուսանողութիւն ունենալու համար պէտք է ի նկատի առնել հետեւեալ երկու կէտերը: Առաջինը՝ որ մեր գրականութիւնը պիտի զբաղվի երբեմն «ուսանողական հարցով», ուշ դարձնէ ուսանողների ձգտումներին, դրութեանը, վիճակին և այլն: Երկրորդ՝ վերոյիշեալ բացառիկ ուսանողները միանալով՝ մի տեսակ «բարոյական մթնոլորտ» կարող էին ստեղծել, որի միջոցով կարելի էր թարմ օդ մատակարարել, մանաւանդ նորեկ, անփորձ ուսանողներին:

Ս. Թ.

ԿՈՒՇՏԸ ՔԱՂՑԱԾԻՆ ԿԱՄԱՑ ԿԸ ԲՐԴԻ

—

Փորձը, երկար օրինակները, պատմութիւնը մինչև այժմ էլ խելքի չեն բերում մեր միամիտ հասարակութեանը:

Եւ ահա այդ միամիտներից բաղկացած հասարակութեան մէջ պտտելով, մարդ ամեն օր լսում է մի և նոյն հազար անգամ ասված խօսքերը, թէ «թէ մեր անուանի մարդիկ այս կարող են անել, այն կարող են անել, թէ մեր հարուստները այս պէտք է անեն, այն պէտք է անեն, թէ մեր անուանի փողատէրերը իրանց փողով և գլխով կարող են դարմանել ժողովրդի ցաւերը, օգնելով նրա ընթացիկ ցաւերին, նպաստելով նրա զարգացման գործին, նրա դպրոցին և զանազան բարեգործական և ուրիշ հիմնարկութիւններին»:

Միամիտներն այդ յուսով էլ ապրում են, և իրանց կողմից ոչինչ ջանք գործ չը դնելով հոգալ հասարակական այս և այն պէտքերը, չաշխատելով նոյն իսկ ընդհանրութեան ոյժերով առաջ տանել հասարակական գործերը և հիմնարկութիւնները, չը ձգտելով այն բանին, որ ժողովուրդ իր յոյսը իր ոյժերի վրա դնի, միշտ այն յուսով են ապրում, որ անուանի մարդիկ իրանց ցաւերին դարման կը տանեն, որ հարուստները իրանց մասին հոգ կը տանեն, որ մեծ-մեծ մարդիկ իրանց միշտ պաշտպան կը լինեն, և իրանց համար էլ կը կատարեն հովանաւորողի, մեկենասի, խորհրդատուի և հաւատարիմ, անկեղծ, անխարդախ բարեկամի դերը:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՍՈՒՐՄԱԼՈՒԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԵՒ ԽԱՇՆԱՐԱԾ ՔՐԴԵՐԸ

—

Սուրմալու գաւառը բաղկացած է դաշտային և լեռնային մասերից, որտեղ բնակվում են՝ հայ, թուրք և քիւրդ ազգեր:

Բուն տեղացի հայեր համարեա չը կան և պատմական Կողբ գիւղի ժողովուրդը հազիւ նախկին բնակիչներ լինեն, այլ գաղթականներ են այժմեան թիւրքահայ և պարսկահայ գաւառներից: Թուրքերը թէպէտ բնիկ չեն, բայց շատ հին ժամանակների գաղթականներ են, իսկ քրդերը՝ հազիւ 40 տարի կը լինի, որ գաղթել են Վանի հարաւային կողմերից:

Հայերը և թուրքերը ամենախաղաղ կերպով պարապում են երկրագործութեամբ, թէպէտ վերջինները գաղափար չունեն այգեգործութեան և շերամապահութեան մասին, չը նայելով որ այդ երկուսը երկրագործութեան ամենանշանաւոր ճիւղերիցն են. Թուրքերը ցանում են գլխաւորապէս՝ ցորեն, գարի, բամբակ, քնջիթ, գերձակ և կտաւատ: Թէ հայերը և թէ թուրքերը պարապում են նաև խաշնարածութեամբ այն գիւղերում, որտեղ երկիրը նպաստաւոր է խաշնարածութեան համար: Մէկ բան միայն զարմանալի է, որ Սուրմալուի գաւառում գլխովին բացակայ է մեղուապահութիւնը:

Առանձնապէս կամենում եմ խօսել քրդերի մասին, որոնք այս խաղաղ և կուլտուրական գաւառում մի տեսակ պատիժ են երկրագործ դասի համար: Քիւրդերի ամենահին գիւղը, որ նստական է համարվում, հազիւ 25 տարեկան լինի. մնացածը 15—17, նոյն իսկ մէկ տարվան հիմնված գիւղեր կան: Կան քրդեր, որոնք հաստատ բնակութեան և ոչ մի տեղ չունեն, այլ տարվան լնն ամիսը ապրում են վրանի տակ զանազան գիւղերի արօտատեղերում, իսկ երեք ամիս, ձմեռը, ապրում են վարձած գոմերում կամ բնական քարայրերում:

Քրդերը ներկայումս երանութեամբ են յիշում սրանից 25 տարի առաջվան ժամանակները, երբ ոչ ցանում, ոչ հնձում էին, այլ ամառ ժամանակ իրանց ոչխարների և անասունների հետ միասին վայելում էին սարերի հով եղանակը և աղբիւրների սառն ջրերը, իսկ ձմեռները ձրիապէս ապրում էին դաշտային գիւղերի խաղաղ երկրագործների հաշւով, և ինչպէս անգործ ժողովուրդ՝ միշտ զբաղված էին (իրանց ասելով) քաջագործութիւններով—այսինքն աւազակութեամբ:

Շատ չէ անցել այն ժամանակներից, երբ քիւրդերը իրանց ցեղապետների պաշտպանութեամբ կամ կարգադրութեամբ վրանները գցում էին այնտեղ, ուր քէֆները տալիս էր, անասունները արածացնում էին այն արօտատեղերում, որոնք աւելի պարարտացուցիչ էին համարվում:

Նրանք ցանկութիւն չունէին իմանալու, թէ այս արօտատեղը կամ խոտատեղը ումն է պատկանում, նրանք նշանակութիւն չէին տալիս նաև ցանած արտերին, որոնք հազար ու մի նեղութիւններով կանաչցրել էր գիւղացի երկրագործը: Այդպէս, նրանց սիրած զբաղմունքներն էին խաշնարածութիւնը և աւազակութիւնը, որպիսի պարապմունքները փոքր ինչ ձևափոխած շարունակում են մինչև օրս:

Վերջին պատերազմից յետոյ, երբ հացահատիկները սաստիկ թանգացան և երկրագործ ժողովուրդն էլ միանգամայն թօթափեց իրանից քրդի քիրվայական (քաւորական) ծրիակերութիւնը, այդ ժամանակ միայն նրանք հասկացան երկրագործութեան նշանակութիւնը և սկսեցին պարապել նրանով: Բայց դեռ ևս երկրագործութիւն համարի Աստուած, որը քիւրդը իր համար մի տեսակ պատիժ է համարում:

Ուղիղ ութ տարի առաջ, իմ ներկայութեամբ, մէկ քիւրդ արօրի խոփը թարս հագցրած կամենում էր վար անել, բայց չէր աջողվում, դրա վրա ծիծաղում էին թուրքերը ասելով՝ «դաւա համամ» (ուղտ և բաղնիք), այսինքն քրդին երկրագործութեամբ պարապել:

Ներկայումս քրդերի մէկ մասը դարձեալ շարունակում է նախկին անհող-անտուն վայրենի դրութեան մէջ մնալ: Դրանք գլխաւորապէս պատկանում են Ջալալի և Ալիանլի ցեղին, շրջում են Մասիս լեռան լանջերի վրա, պարապում են անասնապահութեամբ և աւազակութեամբ ու միշտ թափառական դրութեան մէջ են: Միւս մասը թողել է մասամբ աւազակութիւնը և կիսաերկրագործութեամբ է զբաղված: Շատ ողորմելի բան է քրդի ցանքրարութիւնը.—դեռ մարտ ամսի սկզբին քրդերը թողնում են իրանց գիւղերը և տարածում են վրանները լեռների ստորոտներին, որպէս զի ոչխարների ծնելու ժամանակ եղանակը փոքր ինչ տաք լինի, խոտը ծլած և տեղը ընդարձակ: Այդ միջոցին իւրաքանչիւր ընտանիքից մէկ կամ երկու մարդ մնում են գիւղում ցանք անելու: Ցանք անել, նրանք հասկանում են սերմը հողի մէջ շաղ տալ միայն. ոչ ամառնահերկ անել, ոչ ցանելուց յետոյ խարօրել. ջաւերը նոյն իսկ ջրելու վրա էլ ուշ չեն դարձնում և տասն և հինգ պուդաչափ սերմ շաղ տալով՝ փախչում են դէպի վրանները, որովհետև վրանի տակ քնելը իսկապէս խիստ ախորժելի բան է: Եւ բացի անոյշ քուն վայելելը, նրանք ստիպված են իւրաքանչիւր տասն և հինգ օրը մէկ անգամ վրանները տեղափոխել դէպի լեռների բարձրութիւնները, այնպէս որ ձիւնը վերջանալիս, նրանք էլ լեռների գագաթներին են լինում:

Քրդերի այդ տեղափոխութիւնը խիստ թանգ է նստում երկրագործ ժողովրդին.—քրդերը, երբ գարունքին դուրս են գալիս իրանց գիւղերից, մինչև աշունք այլ ևս չեն վերադառնում դէպի իրանց գիւղերը, այլ ամբողջ ամառ վրանները տարածում են ուրիշ գիւղերի հողերի վրա: Այդ միջոցներին իրանց ոչխարներին ուտեցնում են երկրագործների արտերը, արօտները, խոտատեղերը, գողանում են հնձած խոտը, վառելացանը, վերջապէս քիւրդը ամեն տեսակ անկարգութիւն թոյլ է տալիս իրան միայն թէ ոչխարը պարարտանայ:

Վեցերորդ տարին է, որ ես կառավարում եմ տիկին Մ. Վ.—ի կալուածները, որոնք բաղկացած են երեք գիւղերից (3600 դեսեատին հողերով). դրանցից երկուսը—Սիչանլու և Դաշլիջա գիւղերը բնակեցրած են երկրագործ թուրքերով, իսկ երրորդ—Գիւնգեօրմազը՝ վրանաբնակ քրդերով:

Դաշլիջա գիւղի ժողովուրդը անդադար վէճ է ունենում իր դրացի Քարվանսարա և Գեարմալօ գիւղերի քրդերի հետ, որովհետև վերջինները անխնայ կերպով ոչնչացնում են առաջինների ցանքերը, արօտատեղերը և խոտատեղերը, իսկ Սիչանլու գիւղի թուրքերը միշտ նեղված են իրանց դրացի՝ Ալամա, Ղուշչաղ և նոյն կալուածատիրոջ Գիւնգեօրմազի քրդերից. բայց Գիւնգեօրմազ գիւղի քրդերը երբէք չեն գանգատվում, որ իրանց արտերը փչացած լինէին, որովհետև ուրիշ դրացի

Հիմնվելով այդ սխալ, միակողմանի և անհիմն տեսակէտի վրա նոյն միամիտ հասարակութիւնը ինքն իր կողմից ամեն քայլափոխում առիթը ձեռքից բաց չէ թողնում այդ անուանի, հարուստ մարդկանց երկինք բարձրացնելու, նրանց անունը հռչակելու, նրանց միշտ բարձր դիրք տալու, նրանց իր ներկայացուցիչ ցոյց տալու.... Եւ ահա միամիտների այդ տրամադրութեան արտայայտութիւնն է և այն, որ նոյն իսկ լրագրութիւնն էլ մի առանձին ակնածութեամբ է վերաբերվում դէպի այդ անուանի և հարուստ մարդիկ, փառաբանելով նրանց անունը, նրանց «բարեգործութիւնը», նրանց «բարերարութիւնը», և այն, որ նրանք «ազգի գլուխ են»։

Օգուտ քաղելով միամիտ հասարակութեան այդ անկեղծ հաւատարմութիւնից, և համոզված լինելով, որ միամիտ ժողովուրդը միշտ կը խոնարհվի իրանց առաջ, այդ նոյն անուանի և հարուստ մարդիկ երբեք ականջ չեն դնում ժողովրդի պահանջներին, երբէք նեղութիւն չեն ուզում կրել նրանց ցաւերին դարման անելու, նրանց ցաւերն ըմբռնելու, և անում են այն, ինչ իրանց ձեռնտու է, ինչ իրանց շահերին է համապատասխան, և ինչ որ իրանց ե ս ի ն, փ ա ռ ա ս ի ր ո ւ թ ե ա ն և փափուկ կեանքին չի վնասի։

Միամտութիւն և նոյն իսկ անմտութիւն է կարծել, որ իրան երջանիկ, ուրախ, ապահով զգացող, բայց ոչինչ կրթութիւն չունեցող մարդը կըմբռնի իր աղքատ, տրտում, թշուառութիւններին ենթակայ դրացու վշտերը։ Միամտութիւն է կարծել, որ հասարակութեան ցաւերի մասին ոչինչ գաղափար չունեցող անուանի և հարուստ մարդիկ կարող կը լինեն հասկանալ, թէ որն է հասարակութեան այսօրվայ ցաւը և կաշխատեն այդ ցաւերին դարման անելու մասին հոգալ։

Ժողովրդական իմաստուն առածը ասում է՝ «կուշտը քաղցածին կամաց կը բրդի», ժողովրդի փիլիսոփայութիւնն ասում է. «կուշտը ինչ գիտէ, թէ ինչ կը նշանակէ անօթի լինել»։

Այո, կուշտը քաղցածին կամաց կը բրդէ և վայ այն քաղցածին, որը իր յոյսը կուշտի վրա է դնում....

Խ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

—

Նոյեմբերի 12-ին

Մօտաւորապէս վեց ամիս սրանից առաջ քաղաքումս բացվեց «Կովկասեան հայոց Բարեգործական ընկերութեան» տեղային ճիւղը։ Մտադրութիւն կար բանալ նաև «մատենադարան-ընթերցարան», գրվեցան անդամներ մօտ 90 հոգի, սակայն մինչև օրս այդ գեղեցիկ մտքերը միացել են թղթի վրա. արդեօք երբ կը դառնան իրականութիւն,—այդ երկինքը գիտէ։ Բայց և այնպէս մեզ փափագելի է օր առաջ տեսնել այն անհրաժեշտ հիմնարկութիւնները, որոնց մէջ շատ վաղուց զգալի պահանջ կայ։

Աշունն անցաւ և այժմ մեզ մօտ ձմեռային եղանակ է։ Գործը առհասարակ նուազ և դադար է։ Անգործ մարդիկ շրջում են ամեն տեղ։ Շատ ցաւալի է մանաւանդ բանւոր դասակարգի վիճակը։ Այդ դասակարգը չը գտնելով գործ, ակամայ անձնատուր է լինում արբեցութեան մոլութեան, թղթախաղի և այլ շատ մոլի գործերի։ Որքան երջանիկ կը լինէին, եթէ այդ անգործ մարդիկ գիտենային արհեստ և պարապէին արհեստով։ Առհասարակ մեզ մօտ բանւոր դասը, կամ աւելի պարզն ասած՝ մշակները շատ աննախանձելի վիճակի մէջ են։

Երէկ տեղիս քաղաքային ժողովարանում հասարակական ժողով կար։ Ժողովի մէջ ի միջի այլոց յայտնվեց, որ եկող 1891 թ. մեր քաղաքում պէտք է լինի քաղաքային ինքնավարութիւն, Դումա. այդ արդէն վճռված է բարձրագոյն իշխանութիւնից։ Շատ ուրախալի է, որ վերջապէս մեր քաղաքը կունենայ իր քաղաքագլուխը և կարող կը լինի բարեկարգ վիճակ ունենալ։ Շուտով մեզ մօտ կը լինեն քաղաքապահներ (городовые). մինչև օրս կային միայն 8 ոստիկաններ, որոնք շատ քիչ էին քաղաքիս կինտօների լրբութիւնները զսպելու, որոնք օր—ցերեկով կողոպտում էին միամիտ գիւղացիներին կամ օտարականներին։ Յուսով ենք, որ այս անկարգութիւնները շուտով կը վերջանան։

Մօտ մի ամիս է, որ այստեղ է դերասանուհի տ. Փառանձեմ և տեղիս թատրօնասէրների հետ տուեց երկու ներկայացում։ Ներկայացումները առհասարակ լաւ անցան։

Կենսական պիտոյքը առատ և էժան է։ Հացը ծախվում է $2^1/_2$ կ., միսը 4 կ., իւղը 25 կ.։ Եղանակը թէև ցուրտ է, սակայն, փառք Աստուծոյ, ցաւեր կամ տարափոխիկ հիւանդութիւններ չը կան։

Շիրակեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Խնդրում ենք «Մշակին» այս տարի բաժանորդ գրվել ցանկացողներին շուտով գրվել, որպէս զի խմբագրութիւնն առաջուց կարգադրութիւն անի և պատրաստութիւն տեսնի թէ «Մշակի» որքան օրինակ պէտք է տպագրվի եկող տարվանից։

—

Գաւառական մի քանի քաղաքների մեր բաժանորդները մինչև այսօր չեն ուղարկել մեր խմբագրութեանը լրագրի տարեկան վճարը։ Խնդրում ենք այդպիսիներին շուտով հասցնել մեզ իրանց վրա մնացած ապառիկները։

—

Նոյեմբերի 17-ին, երեքշաբթի օր, ԹԻՖԼԻՍԻ ժողովարանի դահլիճում երգչուհի օրիորդ Գենջեանի կայացած կօնցերտը շատ լաւ աջողվեց. կօնցերտին բոլոր մասնակցողները շատ լաւ տրամադրված էին երևում, մանաւանդ ինքն օրիորդ Գենջեան հրաշալի կերպով երգեց. նրա ձայնը այնպէս պարզ և մետալական հնչիւն ունէր այդ երեկոյ, որ երբէք ունեցած չէր։ Գեղեցիկ կերպով աջողվեց մանաւանդ նրա երգած Գունօի «Ֆաուստ» օպերայի հռչակաւոր «Արիան»։ Կրկնութիւնները անվերջանալի էին։ Տիկին Ռօմանօվա շատ գեղեցիկ և մեծ ճաշակով է ածում պիանօի վրա։ Դահլիճը կատարելապէս լի էր։

—

Այս օրերս հասաւ ԹԻՖԼԻՍ երգչուհի օրիորդ Օլգա դը Ռուբինի, որը դիտաւորութիւն ունի կօնցերտ տալ մեր քաղաքում։

—

Մեզ հաղորդում են Կարսից որ այդտեղի հայ թատրօնասէրների խումբը մտադիր է ամսիս 25-ին մի ներկայացում տալ Կարսի հայոց դպրոցների օգտին։ Կը խաղան «Կողոպտված պօստը» դրաման։

—

Թէև պրօֆէսօր Անդրէեվսկու խմբագրութեամբ հրատարակվող «Բրօկհաուզի» էնցիկլօպէդիական բառարանը ռուսերէն լեզուով բաւական խնամքով է կազմված, և բացի «Բրօկհաուզի» գերմաներէն բառարանից վերցրած հիմնական յօդուածներից բառարանը հարստացրած է նոր յօդուածներով, կենսագրութիւններով և տեղեկութիւններով, սակայն այդ բառարանի մէջ տեղ տեղ սխալներ էլ են պատահում։ Օրինակ հայոց գրականութեան մասին խօսելով, յօդուածը յիշում է հանգուցեալ Գաբրիէլ արքեպիսկոպոս Այվազովսկուն, բայց նրան ոչ թէ հայոց արքեպիսկոպոս է անուանում, այլ грузинскій архіепископъ. Ապա անունների մէջ սխալներ էլ կան, օրինակ փոխանակ Արագած (Арагацъ) տպված է Арагадъ, իսկ Մասիս անունը գրված է բառարանում ոչ թէ Масисъ, այլ Мазисъ, և այլն և այլն։ Այդ տեսակ բազմակողմանի բառարան կազմողները պէտք է ունենային, որպէս աշխատակիցներ, ամեն տեսակ մասնագէտներ, ուրեմն և հայերէն լեզու իմացողներ էլ։

—

Խօսելով Թիֆլիսի քաղաքային ընտրութիւնների մասին, և մի քանի խօսք ասելով այն կուսակցութիւնների մասին, որ կազմել են քաղաքային ձայնաւորները, «Новое Обозрѣніе» լրագիրն իր նոյեմբերի 17-ի համարում ակնարկութիւններ է անում «Մշակի» այն առաջնորդողի վրա, որը նոյնպէս խօսում էր քաղաքային ընտրութիւնների՝ մասին, և կարծում է, որ «Մշակը» եղել է ընտրողների մի կուսակցութեան օրգան և այդ պատճառով պաշտպանում է ղարաբաղցիներին թիֆլիսցիների դէմ։ Սովորական բան համարելով լրագրի մէջ ֆելիետօնական բաժիններում այդ տեսակ ակնարկութիւններ անելը, մենք, ի հարկէ, այդ նկատողութիւնը չարամտութեան չենք վերագրում մեր պաշտօնակցի կողմից, բայց օգուտ ենք քաղում առիթից յայտնել «Новое Обозрѣніе» լրագրի խմբագրին, որ «Մշակը» ոչ մի քաղաքային ընտրողների կուսակցութեան օրգան չէ։ «Մշակը» երբէք չէ եղել այդպիսի մանր-մունր կուսակցութիւնների օրգան։

—

Շաբաթ, նոյեմբերի 17-ին, քաղաքային թատրօնում «Կարմէն» օպերայում, առաջին անգամ երգեց նոր հրաւիրված բարիտօն պ. Ռուբիրատօ։ Թիֆլիսի թատրօնում վաղուց մենք չենք յիշում, որ այդ տեսակ բարիտօն լսած լինենք. նա ունի ուժեղ, բոլոր րեգիստրներում, մանաւանդ վերիններում, հարթ և գուրեկան ձայն. բեմի վրա իրան պահել գիտէ, խաղում է շատ զգայուն կերպով և կարող է ներգործել հասարակութեան վրա։ Այդ վերջինին քիչ չէ օգնում նրա գեղեցիկ կազմուածքը և ճիշդ հարաւային կրակոտ դէմքը։ Հասարակութիւնն ընդունեց նրան շատ ոգևորված կերպով. երկրորդ գործողութեան Տօրէադօրի երգը կրկնել տուեցին երեք անգամ։ Այդպիսով պարոնի աջողութիւնը ապահոված է։ Օպերան ընդհանրապէս անցաւ շատ թոյլ կերպով. թատրօնը կատարելապէս լի էր։

—

Ստացանք Պետերբուրգում հրատարակված մի գրքոյկ՝ «Ագօ Մարուն» վերնագրով։

—

Ահա երեք օր է արդէն, որ Ռուսաստանի պօստը կրկին չէ ստացվում մեզանում։

—

Կիրակի, նոյեմբերի 18-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ ժողովարանի դահլիճում Դումայի երրորդ կարգի ձայնաւորների ընտրութիւններ էին կատարվում։ Երբ քաղաքագլուխը ժամը 10-ին յայտնեց, որ դադարեցնում է ձայնաւորների կանդիդատների մասին տոմսակներով առաջարկութիւնների ընդունելը, քանի մի ընտրողներ հարց յարուցին թէ ինչ կարգով պէտք է դրվեն ընտրողական արկղերը։ Քաղաքագլուխը պատասխանեց թէ դրանք կը դրվեն ստացած ձայների առաւելութեան կարգով, սակայն ընտրողները պահանջեցին որ արկղերը

քիւրդ չունեն և իրանք են ուրիշներինը ուտեցողը—վնասողը։

Այս ամառ, Ասմայի քրդերը բռնի կերպով արածացրել են սիչանլուեցիների մօտ 300 դես. արօտատեղը. բացի այդ, գիշերները գաղտնի կերպով ուտեցրել են աւելի քան 6,500 խուրձ խոտ. գինդեօրմազցիք գողացել են Սիչանլուից 2,400 խուրձ խոտ. Գեարմաշօյի և Քարվանսարայի քըրդերը կերցրել են Դաշլիջայի արօտատեղերից 460 դեսեատին։ Դեռ մի կողմ եմ թողնում հացի արտերի վնասվածները. որովհետև նրանց վնասների քանակութեան մասին ճիշդ տեղեկութիւն ժողովել անկարելի եղաւ, ուստի բաւականանում եմ մէկ օրինակով,—սիչանլուեցի մէկ թուրք ցանել էր 150 պուդ ցորեն. դրանից, ասմիցի մէկ քիւրդ միայն, 35 պուդաչափ տեղ այնպէս էր կերցրել իր ոչխարներին, որ ցանքըտէրը սերմի մէկ քառորդ էլ չը ստացաւ։

Կառավարութեան օրէնքով այդպիսի վնասները պահանջվում են հետևեալ կերպով.—վնասի տիրոջ պահանջմամբ շինական տանուտէրը մի քանի հասկացողների հետ որոշում են վնասը, կազմում են արձանագրութիւն և ընդհանուր ստորագրութեամբ յանձնում են արձանագրութիւնը վնասատիրոջ, որ վերջինը դատ շարունակի. վնասատէրն էլ արձանագրութիւնը յանձնում է կամ շինական դատաւորներին կամ հաշտարար դատաւորին (ուր պատշաճ է լինում), որոնք վճիռ են կայացնում և օրինական ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, վաւերական թերթ է յանձնվում վճռակատարին, որ վերջինս ի կատար ածէ դատաւորի վճիռը և բաւարարութիւն տայ վնասվողին։ Ի հարկէ, քիւրդը դիւրութեամբ չի վճարի վնասը, որի պատճառով վճռակատարը շատ անգամ ստիպվում է արձանագրել վնաս տուողի կայքը և աճուրդով ծախելով բաւականութիւն տալ վնասվողին։ Վնասի, պարտքի և առհասարակ գիւղացուց վաւերական թերթով պահանջ անելիս, այսինքն գիւղացու կայքը ծախելիս, նախապէս ոստիկանութիւնը պէտք է որոշի թէ գիւղացու որ ապրանքը կարելի է ծախել և որը՝ ոչ, և այնպէս պէտք է վարվել, որ գիւղացին՝ պարտքը մասամբ կամ ամբողջովին վճարելուց յետոյ կարողանայ շարունակել իր գիւղատնտեսական աշխատութիւնը և տնտեսականապէս չը քայքայվի։

Գիւղական տարրը պաշտպանող այդ օրէնքը իր յայտնի օգուտներն ունի. այդ օրէնքը հաստատվեց—առաջացաւ նրանից, երբ հրէաները, իրանց անխիղճ տոկոսներով, բարբարոսաբար ճնշում էին ռուս գիւղացիներին, այնպէս որ վերջինները իրանց ամբողջ ունեցածը՝ կահ-կարասիք, անասուն, տուն, հող, անտառ, մի խօսքով ամեն բան յանձնելով պարտքի փոխարէն հրէաներին՝ մերկանդամ հեռանում էին գիւղերից, ուրից յետոյ հասկանալի է, թէ որպիսի թշուառութեան պէտք է մատնվէին այդ անմեղ գիւղացիները։ Ուրեմն, այդ օրէնքի նպատակն է գլխաւորապէս գիւղացուն ազատ կացուցանել վաշխառուի գազանային ճիրաններից և յայտնի դէպքերում միայն գործածել, այլ ոչ թէ ամեն մի պահանջ անելիս՝ զրկել պահանջատիրոջը իր ստանալիքից։

Սուրմալուի քրդերից ստացած վնասների պատճառով, շատերը ստիպվում էին դատարանների միջոցով պահանջներ անել նրանցից. բայց այս երկու վերջին տարիներում, քրդերը շատ էլ չեն քաշվում կամ ազդվում այդ օրէնքից։

Ի դէպ է ասել, որ քիւրդերը որքան անգութ, բարբարոս, կատաղի են լեռների ազատ կատարներին, որքան խրոխտացող են իրանցից թոյլերի վրա, նոյնքան էլ ստորացող, շողոքորթող, կեղծաւորող, խեղճ ձևացող են իրանցից բարձր ոյժի, իշխանութեան առաջ։ Եւ ես համոզված եմ, որ քիւրդ ցեղապետները, առհասարակ, դատի ենթարկված քրդերը շողոքորթութեամբ և կեղծաւորութեամբ կարողացել են համոզել ոստիկանական վարչութեանը, իբր իրանք միամիտ, լեռնական ժողովուրդ, անտեղեակ օրէնքի և խորամանկութեան՝ ճնշվում են խորամանկ հայերից և թուրքերից և ահագին տուգանքներ են տալիս վերջիններին։ Բայց թէ իրանք, քրդերը որքան խորամանկ, նենգամիտ են ներկայումս, այդ ցոյց են տալիս նրանց ամենօրեայ գործողութիւնները։

Սուրմալու գաւառումն էլ գոյութիւն ունի վաշխառութիւնը, որպէս ցոյց ենք տուել մեր նախորդ յօդուածներում և ցանկալի է, որ ոստիկանութիւնը միջոցներ գործադրէր այդպիսի պարազիտներին վարչական ձևով ժողովրդի միջից հեռացնելու։

Գալով քրդերի վնասակար գործողութիւններին, ոստիկանութիւնը ինքը պարտաւոր է հասկացնել նրանց, իբրև կիսավայրենի ժողովրդին՝ այն օրէնքը, որով գնահատվում է ուրիշի աշխատութիւնը, որով արգելվում է աւազակութիւնը։

Աւելորդ չէ յիշել մի փաստ քիւրդ հովուական սովորութիւնից։—1886 թւին ես ոչխարներ ունէի, որոնց հովիւը քիւրդ էր։ Ամեն կողմից գիւղացիները սարսափելի բողոքներ բարձրացրին իմ դէմ, որ իմ ոչխարները վնասում են գիւղացիների ցանքերին, և այլն։ Ես քանիցս զգուշացրի հովուիս, որ նա իմ ոչխարները պարարտացնելու համար, ուրիշին վնաս չը պատճառի. Նա աշխարհիս բոլոր սրբութիւններով երդվում էր, որ ինքը չէ վնասողը, բայց դարձեալ նոյնը շարունակվում էր. դրանից յետոյ ես գաղտնի հսկողութիւն կատարեցի և համոզվեցի, որ շատերին վնասողը իմ հովիւս էր։ Ես վճռաբար պահանջեցի, որ նա իմ ոչխարներիս համար այլ ևս ուրիշին չը վնասէ. այդ իմ արդարացի պահանջից վրդոված՝ թողեց նա իմ մօտ ծառայելը, ասելով որ ես լաւ անասնապահ չեմ, որովհետև, նրա կարծիքով, ինչպէս կարելի էր ուրիշի ցորենը բարձր դասել սեփական ոչխարից։

Երևակայիր ընթերցող, որ քիւրդը այդպէս է վարվում դեռ օտարի անասունների համար, ապա ինչպէս կը վարվի նա, երբ ինքն լինի սեփական ոչխարատէր։

Գիտէք, յարգելի ընթերցողներ, դեռ մարտ ամսին, երբ քաղաքացիք վառարանը վառած դէմումը նստած՝ առաւօտեան սերով սուրճը կամ համադամ խորտիկներն են վայելում, այդ միջոցին խեղճ գիւղացին մէտակ քրքրված արխալուխը հագին, կտաւէ վարտիքը, ճոթռած տրեխները ոտքերին՝ լեռների բարձր գագաթներին, քամու և բարակ անձրևի առաջ՝ հերկում է դարիվար արտերը, ցանում է ցորեն, որը իր ապրուստի միակ յոյսն է։ Այդպէս նեղութիւններով նա արտ է կանաչացնում և հասցնում է մինչև յունիս ամիսը, և ահա, մի գիշեր քիւրդը ոչնչացնում է այդ ոսկեգոյն հասկերը և միանգամից տապալում է գիւղացու վերջին յոյսը։

Վերջացնելով խօսքս քրդի վնասակարութեան մասին, յուսով եմ որ Սուրմալուի գաւառապետը, որ միշտ ձգտել է արդարացի լինել, լաւ կուսումնասիրի այդ կէտը և սանձահարելով քրդի վայրագութիւնը, կազատի խեղճ երկրագործների արդար վաստակը։

Յով. Խօջաէյնաթեանց

ղրվեն պյրուքենական կարգով, քանի որ դահլի-ճում եղած մօտ 600 հոգի ընտրողների մեծա-մասնութիւնը միջոց չունեցան տոմսակներով ա-ռաջարկութիւններ անել: Քաղաքագլուխը չը հա-մաձայնվեց և պնդեց իր կարգադրութեան վրա: Այն ժամանակ ժողովում բարձրացաւ այնպիսի անասելի աղմուկ, առաջ եկաւ այնպիսի իրարան-ցում, որ քաղաքագլուխը փակեց ընտրողական ժողովի նիստը և թողեց դահլիճը: Աղմուկը դեռ մի քանի ժամանակ շարունակվեց և ապա ժողո-վականները փոքր առ փոքր ցրվեցան: Այդպիսով ընտրութիւնները չը կայացան:

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալ նկատո-ղութիւնը. «Երիտասարդ երգիչ բարիտօն Բ. Ա-միրջանեան այս տարի աւարտելով Պետերբուրգի կօնսերվատօրիան՝ այնտեղ տուեց մի կօնցերտ, որի մասին մայրաքաղաքի լրագիրներում մեծ գովասանքով խօսելով յայտնեցին այն կարծիքը, որ եթէ պարոնը շարունակի մշակել իր ձայնը, ապա-գայում կարող է դառնալ լաւ երգիչ: Երաժշ-տութեան յայտնի պրօֆեսօրները յիշեալ երգչին խորհուրդ են տուել, որ անպատճառ գնայ Իտա-լիա կատարելագործվելու: Բայց որովհետև պ. Ա-միրջանեան նիւթական միջոցներ չունէր, այդ պատճառով այստեղ և գաւառներում մի քանի կօնցերտներ տուեց: Այդ կօնցերտները նրան այն-քան արդիւնք չը տուեցին, որ նա կարողանար մինչև այսօր գնալ օտար աշխարհ իր ձայնը կատարելագործելու: Ուստի դրամական միջոցնե-[illegible]

[illegible]

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ 8-ին [illegible]

[illegible]

ԿԱՐՍԻՑ մեզ խնդրում են տպել հետևեալ նկա-տողութիւնը. [illegible]

[illegible]

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են, որ այս օրերս Բա-[illegible]

[illegible]

Մեզ գրում են Բագուից, որ առաջիկայ բարե-կենդանիներին Կարա-Մուրզայի երգեցիկ խումբը դիտաւորութիւն ունի ծանօթացնել Բագուի հա-սարակութեանը «Շուշան» անունով նոր հայոց օ-պերայի երաժշտութեան հետ: Ինչպէս յայտնի է, այդ օպերան, որն արդէն աւարտված է, հեղինա-կել է ինքն պ. Կարա-Մուրզա, իսկ լիբրէտտօն պ. Ատրպետեանի գրածն է:

—

Մի ոմն պ. Գրիգոր Խրայէլեանց խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Թէև պ. Մարտիրօս Հախնազարեան անդադար յայտարարում է, որ բժշկում է սօլիտէրից մի առանձին դեղով, սա-կայն ես ինքս 1888 թւի նոյեմբեր ամսին, ան-ձամբ դիմելով պարոնին Թիֆլիսում, ընդունեցի այդ դեղը, բայց մինչև այժմ չը բժշկվեցայ և պատրաստ եմ այժմ կրկնապատիկ վճարել, միայն թէ բժշկվեմ ինձ տանջող ցաւից»: Այդ նկատո-ղութեանը մենք այսքան կարող ենք պատասխա-նել, թէ շատ կարելի է, որ պ. Խրայէլեանց այն տեսակ կազմուածք ունի, որ դեղը չը ներ-գործեց նրա վրա, բայց մենք և մեզանից շատե-րը կարող ենք վկայել, որ պ. Հախնազարեանցի դեղը սօլիտէրի դէմ դրական ներգործում շատ, շատ և վերջնականապէս բժշկում է հիւանդներին այդ վնասակար պարազիտից:

—

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի օգոստոս ամիսը այն աստիճան շոգեր արեց, որ դժուար թէ շուտով կարողանանք մոռանալ. Նոյն իսկ ամենալաւ, ամենայն կողմից փակված սե-նեակներում, ուր արևի ճառագայթներն անկա-րող էին թափանցել, Րէօմիւրի ջերմաչափը 23—26 աստիճան էր ցոյց տալիս, մի խօսքով ազատ շունչ քաշել անկարելի էր: Բայց այս շո-քերին ենք պարտական, որ այս տարի, ա-ռանց բացառութեան կարելի է ասել, ամենայն բանի առատութիւն և էժանութիւն ենք վայե-լում. կարծես թէ նորից՝ անցած շոգերին ենք պարտական, որ վառարանները նոր են սկսել ի-րանց պաշտօնը կատարելու: Եղանակներն այն աստիճան մեղմ և աշնանային են, որ դեռ շատե-րը շարունակում են ամարային վերարկուներով զբօսնել. Նոյն իսկ ձիաշագանակենին (hypocastania) և կաղամախը եկող գարունքին բացվելու բողբոջները այժմս են բացել: Թէև այս կողմից բաղդաւոր ենք, բայց միւս կողմից անբաղդ ենք նրանով, որ դիֆտերիտը և սկարլատինը շատ տարածված են մեզանում. պատահում է, որ ան-կոչ հիւրերը մի քանի անգամ են այցելում մի և նոյն տան մէջ եղած մանուկներին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՕԽԻ ԳԻՒՏԸ

Այս օրերս Բերլինում կայացաւ ներքին հիւան-դութիւնների բժիշկների ժողով, յատկապէս Կօխի գիւտի համար: Այդ ժողովում յայտնի պրօֆէսօր Ֆրենցէլ, որը թօքախտի բժշկութեան մէջ մասնա-գէտ է համարվում, մի զեկուցում արեց Կօխի եղանակով թօքախտ բժշկելու մասին: Ֆրենցէլ յայտնեց, որ իր արած փորձերը կատարելապէս հաստատեցին Կօխի ասածները: Ապա զեկուցա-նողը մանրամասնաբար բացատրեց, թէ ինչ չա-փով պէտք է սրսկել հեղուկը հիւանդի մարմնի մէջ, նայելով, թէ հիւանդութիւնը իր զարգաց-ման որ աստիճանի վրա է գտնվում, աւելացնե-լով, որ եթէ սրսկումը մեծ քանակութեամբ կա-տարվի, կարող է վտանգաւոր հետևանքներ ունե-նալ:

Ապա խօսելով յատկապէս տուբերկուլօզի բա-ցիլների մասին, Ֆրենցէլ յայտնեց, որ Կօխի հնարած եղանակները մեծ ներգործութիւն են ու-նենում բացիլների կեանքի վրա,—նրանք ընդ-հանրապէս չեն դիմանում և զրկվում են կեան-քից: Վերջացնելով իր զեկուցումը՝ պրօֆէսօրն ասեց. «Ապագան դեռ պէտք է շատ կէտեր պարզէ, բայց, այնուամենայնիւ, Կօխի գիւտը կը լինի յենակէտ բժշկական գիտութեան զարգաց-ման մէջ»:

Բերլինում այնքան մեծ քանակութեամբ հի-ւանդներ են հաւաքված, որոնք պահանջում են իրանց բժշկել, որ սրսկման համար այլ ևս հա-մարեա հեղուկ չը կայ: Բանը նրանումն է, որ ինքը Կօխ չէր կամենում այդպէս շուտ յայտնել իր գիւտը, և եթէ հրապարակ հանեց իր հետազօ-տութիւնների հետևանքը,—այդ միայն այն պատ-ճառով, որ հասարակաց կարծիքը պահանջում էր:

Եւ դրա համար խեղճ նա պատրաստել չէր տուել հեղուկի մի այնպիսի մեծ քանակութիւն, որ ա-մենքին բաւականութիւն տար: Այժմ արդէն պատ-րաստվում է հեղուկ, որը և կուղարկվի նշանաւոր հիւանդանոցներին, բուժարաններին և համալսա-րաններին:

Հեղուկի սակաւութիւնից օգուտ քաղելով, ար-դէն դուրս են եկել կ ե ղ ծ ո ղ ն ե ր, որոնք ահա-գին փողեր վերցնելով միամիտ հիւանդներից, սրսկում են նրանց մարմնի մէջ կեղծած և նոյն իսկ վնասակար հեղուկներ:

Բերլինում ամեն միջոց գործ են դնում այդ զեղծումների առաջն առնելու համար:

Այս րոպէիս Բերլինը մի տեսակ տենդային դրութեան մէջ է: Աշխարհի բոլոր ծայրերից հա-զարաւոր բժիշկներ և թօքախտով հիւանդներ վա-զում են դէպի Գերմանիայի մայրաքաղաքը, օգտվելու պրօֆէսօր Կօխի նոր գիւտից: Բերլինի հիւրանոցներում և տներում այլ ևս տեղ չը կայ: Ամեն օր եկող հիւանդները հարիւրներով են շատա-նում: Բոլոր երկիրներում տիրում է այժմ մի տեսակ ոգևորութիւն, և նոյն իսկ թօքախտով հիւանդնե-րը Բերլին վազելով աւելորդ են համարում իրանց լաւ պահել և պահպանել, երևակայելով, որ եթէ Կօխ մի հնարք է գտել, ուրեմն թօքախտով հիւանդանալուց այլ ևս չը պէտք է վախենալ: Դա ի հարկէ նոր չարիք կարող է լինել թօքախտա-ւորների համար: Ինքը Կօխ, թէ լրագիրների միջո-ցով և թէ մասնաւոր կերպով աշխատում է մի փոքր չափաւորել այն ոգևորութիւնը, որ տիրում է իր գիւտի առիթով, առաջարկելով աւելի սառ-նասիրտ և քննական կերպով վերաբերվել դէպի իր գիւտը: Նոյն կարծիքն են յայտնում և Վիէն-նայի մի քանի յայտնի բժիշկներ: Չը պէտք է թոյլ տալ,—ասում են այդ բժիշկները,—որ ժողովրդի մէջ այն կարծիքը տարածվի թէ Կօխ արդէն գտել է այն միջոցը, որով ա ն պ ա տ ճ ա ռ կա-րելի է բժշկել թօքախտը և, որ այլ ևս թօքախ-տից բժշկվելը դժուար չէ: Ապա թէ ոչ, եթէ, Աստուած մի արասցէ, վաղը երևայ, որ Կօխի գիւտը դեռ ևս պակասաւոր է, և այդ գիւտի միջոցով անկարելի է բժշկել բոլոր թօքախտաւորները, այն ժամանակ միամիտ ժողովուրդը կատարելապէս կարող է հիասթափվել, և մինչև անգամ կար-ծել, որ այդ բոլորը մի անհիմն բան է: Չը պէտք է կտրել հասարակութեան հաւատը դէպի գիտութիւնը և բժշկութիւնը, և այդ պատճառով պէտք է չափաւորել հասարակութեան ոգևորու-թիւնը: Դա նոյն իսկ Կօխի անկեղծ ցանկութիւնն է:

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

—

Ը ն դ հ ա ն ո ւ ր տ ե ղ ե կ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր. Ֆրան-սիայի երեք ազգային երկրագործական դպրոցները գտնվում են. 1) Գրան-Ժուանում (Grand-Jouan), 2) Գրինիօնում (Grignon) և 3) Մօնպըլիէյում (Montpelier):

Վերոյիշեալ դպրոցներում ընդունվում են՝ գի-շերօթիկ, երթևեկ և ազատ ուսանողներ: Միայն Մօնպըլիէյի դպրոցում ընդունվում են և կէս-գի-շերօթիկներ:

Գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ և երթևեկ աշա-կերտները հետևում են բոլոր դասերին և գործ-նական պարապմունքներին: Ազատ ուսանողները ներկայ են լինում այն դասերին, որոնցով միայն հետաքրքրվում և կամենում են մասնաւորապէս պարապել, իսկ մասնակցել գործնական պա-րապմունքներին և մտնել քիմիական գործանոցնե-րը (laboratoire) չեն կարող:

Օտարները (ոչ ֆրանսիացիք) կարող են ըն-դունվել, թէ ինչպէս երթևեկ և թէ ինչպէս ա-զատ ուսանող, իսկ գիշերօթիկ այն ժամանակ միայն, երբ ֆրանսիացի աշակերտներին ընդունե-լուց յետոյ տեղ կը մնայ:

Դ ա ս ա տ ո ւ ո ւ թ ի ւ ն ը. Դասերը, որոնք ա-ւանդվում են թէ տեսականապէս և թէ գործնա-կանապէս, հետևեալներն են. կենդանաբանու-թիւն (zoologie), բուսաբանութիւն (botanique), հանքաբանութիւն (minéralogie) և երկրաբանու-թիւն (geologie agricole), ֆիզիկա և օդերևոյթաբա-նութիւն (physique et météorologie), ընդհանուր և երկրագործական քիմիա (chimie générale et chimie agricole), երկրագործութիւն (agriculture), ծաղկաբուծութիւն (horticulture), ծառաբու-ծութիւն (arboriculture), այգեգործութիւն (viticulture), անտառատածութիւն (silviculture), գիւ-ղական ճարտարապետութիւն (genie rural), ա-նասնապահական արուեստաբանութիւն (zootechnie), երկրագործական արուեստաբանութիւն (technologie), քաղաքատնտեսութիւն և գիւղատնտե-սութիւն (économie politique et économie rurale), գիւղական օրէնսգիտութիւն և հաշւապահութիւն, առողջապահութիւն (hygiéne) և զինավարժութիւն (միայն ֆրանսիացիների համար):

Գիտութիւնները աւանդվում են կանօնաւոր դասերով, իսկ բացատրութիւնները և գործնական պարապմունքները կատարվում են գործանոցնե-րում, լաբօրատօրիաներում, դպրոցի ագարակի վրա և շրջագայութիւնների (excursions) ժամա-նակ: Իւրաքանչիւր աշակերտին յանձնվում է ար-դիւնաբերութեան վերաբերեալ զանազան պաշ-տօններ, այնպէս որ ամեն տեսակ պարապմունք-ների մէջ նրանք առիթ ունեն ուսումնասիրելու թէ տեսականը և թէ գործնականը:

Ուսման դասընթացը երկու և կէս տարի է:

Ը ն դ ո ւ ն ե լ ո ւ թ ե ա ն պ ա յ մ ա ն ն ե ր ը. Ըն-դունվող աշակերտը չը պէտք է 16 տարեկանից պակաս լինի: Թէ ֆրանսիացիք և թէ օտարները ընդունվում են բացառապէս քննութեամբ (մինչև այս տարի, թէ տեղական, թէ Ներսիսեան դպրո-ցի և թէ ռէալական ուսումնարանի վկայականնե-րով ընդունվում էին առանց քննութեան—շատ քիչ բացառութեամբ, իսկ առաջիկայ տարվանից, 1891 թ. հոկտեմբ. 15—ըստ նոր կանօնադրու-թեան, առանց քննութեան ոչ ոք չէ կարող ըն-դունվել:

Խնդրի ձևի և ներկայացնելի թղթերի մասին կարդալ այս տարվայ «Մշակի» 93-րդ համարը «Պարիզի երկրագործական ազգային համալսարա-նը» վերնագրով յօդուածում, միայն կաւելացնենք այսքանը, որ Գրինըօնում իբրև գիշերօթիկ վճա-րում են 1,200 ֆրանկ, Գրան-Ժուանում և Մօն-պըլիէյում՝ 1,000 ֆրանկ, Մօնպըլիէյում իբրև կէս-գիշերօթիկ՝ 600 ֆրանկ և 400 ֆրանկ իբրև երթևեկ բոլոր երեք դպրոցներում:

Ը ն դ ո ւ ն ե լ ո ւ թ ե ա ն ք ն ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը. Քննութիւնները կատարվում են բերանացի և գը-րաւոր: 1) Գ ր ա ւ ո ր—ֆրանսերէն պարզ շարա-դրութիւն և թելադրութիւն, թուաբանական և ալգեբրական խնդիրների լուծումն, շարադրու-թիւններ քիմիայից, ֆիզիկայից և բնական պատ-մութիւնից, 2) Բ ե ր ա ն ա ց ի—թուաբանութիւ-նից, գրահաշուից (algébre), երկրաչափութիւնից, ֆիզիկայից, քիմիայից և բնական պատմութիւնից (կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն, երկրա-բանութիւն):

Այս բոլոր առարկաների մանրամասն ծրագիրը անկարելի լինելով տեղաւորել լրագրի սուղ սիւ-նակներում, խոստանում եմ ցանկացողին ու-ղարկել առանձին մանրամասն տպագրված ծրագիր:

Աւարտման վկայական ստանալու համար տեղի են ունենում չաբաթական, եռամսեայ և վերջնա-կան քննութիւններ:

Ա զ ա տ ո ւ ս ա ն ո ղ ն ե ր. Ազատ ուսանողներ ընդունվում են տարվայ ամեն ժամանակ և ա-ռանց քննութեան. վճարն է ամեն երեք ամիսը 50 ֆրանկ. խնդիր կարելի է գրել մասնաւոր նա-մակով ուղղակի ուսումնարանի տեսչին:

Յիշեալ երեք ազգային երկրագործական դըպ-րոցներից Մօնպըլիէյի մասին, որտեղ բացի ուրիշ առարկաներից, գլխաւորապէս սովորեցնում են գինեգործութիւն և շերամապահութիւն, արդէն մի քանի անգամ գրված լինելով հայ թերթերում, մենք միւս անգամ կը շտապենք նկարագրել Գրի-նիօնի և Գրան-Ժուանի երկրագործական դըպ-րոցները, որոնց գլխաւոր նպատակն է պատրաս-տել հմուտ երկրագործներ, անասնապահներ և անտառապահներ: Ցանկացողները մանրամասն տեղեկութիւնների համար կարող են դիմել հետե-ւեալ հասցէով. J. Melik-Bakhtamiantz, Ecole Nationale d'Agriculture de Grignon (Seine et Oise) France.

Յ. Մէլիք-Բախտամեանց

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական Վիլհէլմ կայսրը Կօխի գիւտի առիթով ասել է հետևեալը. «Ես նախախնամու-թեան մի առանձին շնորհն եմ տեսնում այն բա-նի մէջ, որ իմ թագաւորութեան ժամանակ եղաւ այդ բանը, որ մի մեծ բարիք է մարդկութեան համար, և որ գիտութեան այդ յաղթանակի հա-մար աշխարհը պարտական է—մի գերմանացու:»

***

Անտվերպենում, այնտեղ տեղի ունեցած բան-տային կօնգրեսի պատճառով, ազատութիւն ըն-ձայուեց մի ոմն Ցիլամերման, որը 31 տարի բան-տարկված է եղել: Այդքան ժամանակվայ ընթաց-քում նա ոչ մի մարդ չէ տեսել իր ազգականնե-

-րից և ծանօթներից։ Նրա համար բոլորովին անյայտ և անծանօթ բաներ են—գազը, տելեֆօնը, էլեկտրական լուսաւորութիւնը, ձիաքաշը։

***

Սէն-Եագօյում տեղական արքեպիսկոպոսը արգելեց իր թեմի եկեղեցիներում պսակել նրանց, որոնք գալիս են պսակվելու աւանդական սպիտակ շորերով։ Նա յայտնել է, որ պարտաւորեցուցիչ է հարսնացուի համար սև մետաքսից շրջազգեստը, և միայն վուալը և ձեռնոցները կարող են սպիտակ լինել։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 Նոյեմբերի։ «С. Пет. Вѣд.» ասում է, որ Պարսկաստանի պայմանագիրը Րէյտերի հետ, որի հիման վրա վերջինը պէտք է պետական բանկ հիմնէր Թէհրանում, ինքն իրան պիտի քանդվի։ Րէյտէր ինն ամսվայ ընթացքում չէ մուծել 40,000 ֆունտ ստերլինգի գրաւականը կանխիկ դրամով և դրանով էլ խախտել է պայմանագիրը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 Նոյեմբերի։ «Правит. Вѣстн.» լրագրին Բերլինից գրում են, որ գերմանական կառավարութիւնը կարգելի տուբերկուլօզով հիւանդներին մասնաւոր հիւանդանոցներում ընդունելը. Կօխի գիւտի ամբողջ գործը կառավարութեան ձեռքն է անցնում։

ԿԱՅԻՐԷ, 18 Նոյեմբերի։ Թագաժառանգ Ցեսարեվիչը Օգոստափառ ուղեկիցներով այսօր հասաւ Լուկսօր. վաղը պիտի տեսնի Կարնակ և Մեմնօնի արձանը. երկուշաբթի օր կուղևորվի խան[...]։

ԲԵՐԼԻՆ, 18 Նոյեմբերի։ Պատգամաւորների ժողովում յայտնված է, որ Կօխի կարգադրութեան տակ կը դրվի հարկաւոր գումարը, և որ միջոցներ են ձեռք առնված, որ Կօխի բժշկութեան եղանակները միանգամայն մատչելի լինեն և աղքատներին։ Մի մարդ միլիօն մարկ է նուիրել՝ թոքախտ ունեցող աղքատներին բժշկելու համար։

ԲՐԵՍԼԱՎԼ, 18 Նոյեմբերի։ Շուտով թոյլ կը տրվի Ռուսաստանից կենդանի խոզեր բերել Բօյնի, Բեյտեն և Միսլօվիցա, այն պայմանով, որ շատ շուտով նրանք մորթվեն։

ԲԵՐԼԻՆ, 19 Նոյեմբերի։ «Boersencurier» լրագիրը, հիմնվելով տարածված լուրերի վրա, իբր թէ ռուսաց ֆինանսների մինիստրը առնելով ոսկին, ճնշում է գործում րուբլու կուրսի վրա յօգուտ գիւղատնտեսների, ցանկալի է համարում, ի նկատի առնելով նոյն իսկ ռուսաց պետական կրեդիտի շահերը, որ կամ պաշտօնապէս, կամ կիսապաշտօնապէս բացատրվեն ոսկու վերաբերմամբ կատարվող օպէրացիաները։ Այստեղի ֆինանսական շրջաններում ամենևին յոյս չունեն, որ լրագրի ցանկութիւնն իրագործվի, այսինքն, որ ռուսաց կողմից բացատրութիւն տրվի ոսկու վերաբերմամբ կատարվող օպէրացիաների մասին, քանի որ տարիների ընթացքում իրան ուղղված վերոյիշեալի նման հարցերին ռուսաց ֆինանսների մինիստրը միշտ ամենամեծ քաղաքավարութեամբ պատասխանել է, որ դրամի արժէքի գործում նա ոսկու կողմնակից է, իսկ որովհետև, ժողովրդական առացուածին համեմատ՝ խօսելը—արծաթ է, իսկ լռելը—ոսկի, ուստի նա նախապատւում է լռել։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Նոյեմբերի 16-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. . .	84 ր.	85 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . . .	41 »	45 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . . .	33 »	60 »
Ոսկի — — արժէ . .	6 »	83 »
Մաքսային կուպօններ — . . .	137 »	— »
Արծաթ — — — . . .	1	10 »
Բօրսային դիսկօնտներ — . . .	5 և	$6^1/_2$ %
Պետ. բանկի 5 % տոմս 1-ին շրջանի.	102 »	87 »
— — — — 2-րդ —	102 »	75 »
— — — — 3-րդ —	102 »	— »
— — — — 4-րդ —	102 »	— »
— — — — 5-րդ —	102 »	— »
— — — — 6-րդ —	102 »	— »
6% ոսկեայ փոխառութիւն	144 »	— »
4% ոսկեայ ռէնտա	— »	— »
Արևելեան 5 % փոխառ. 1-ին շրջ.	103 »	— »
— — — — 2-րդ —	103 »	— »
— — — — 3-րդ —	105 »	50 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	234 »	25 »
— — երկրորդ —	213 »	— »
— — երրորդ ազն. կալ. բ.	— »	— »
Պետական. երկաթուղային ռէնտա .	102 »	25 »
$5^1/_2$ % ռէնտա	103 »	50 »
4% ներքին փոխառութիւն	88 »	50 »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 »	— »
4% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի. .	103 »	75 »
$4^1/_2$ % գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	136 »	— »
— — — թղթադ.	99 »	87 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիները. .	98 »	25 »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	97 »	— »
Օդէսայի — — .	97 »	75 »
Թիֆլիսի — — .	— »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	— »	— »
— — Քութայիսի — — .	— »	— »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր-հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՏՐՕՆ

Ուրբաթ, 23-ին նոյեմբերի, հայ թատրօնասէրները յօգուտ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան կը ներկայացնեն

I

«ԽԱՌՆՈՒՇՓՈԹ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐ»

կօմ. 3 գործ. թարգմանութիւն Ջմշկեանի

II

«ԱՌԺԱՄԱՆԱԿ»

կօմ. 2 գործ. թարգմանութիւն Ջմշկեանի

Մասնակցողներ Տնք. Ս. Գ. Քալանթարեան, Հ. Յ. Աւթանդիլեան, Մ. Ա. Մէլիքեան, Ս. Ի. Կարախանեան և օր. Մէլիք-Կարագոզեան։ Պ.պ. Ա. Ալլահվերդեանց, Ա. Մանդինեանց, Ն. Տիգրանեանց և այլն։

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ թատրօնի կասսայում։

2—2

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐ

1891 Թ. լոյս կը տեսնեն

1. Ծոցի պատկերազարդ լիակատար օրացոյց գինը . . . . 15 կ.
2. Սեղանի մեծադիր . . . . 30 »
3. Կանանց համար յատկապէս . . . 40 »
4. Պատի հաստուածական լիակատար . . 50 »
5. Գրպանի փոքրադիր, համառօտ . . . 5 »

Բոլոր 5 հրատարակութիւններին միասին բաժանորդ գրվողը ճանապարհածախս չը պէտք է վճարի։ «Աղբիւրի և «Տարազի» բաժանորդները վճարում են ճանապարհածախսով 1—20 կ.

Դիմել «Աղբիւրի» վաճառանոցին. Тифлисъ, «Агбюръ». 9—15

Երկու հայրենակիցք՝ պարոնայք Յակոբ Մ. Ակարի և Կարապետ Մահտեսի Սարգիս Թօփսաքալեան, Պուլկարիոյ Սիլիստրէ քաղաքէն, փախաքելով սուրբ միւռօնի օրհնութեան Էջմիածին ներկայ գտնուիլ, աստի մեկնած են 10/22 սեպտեմբերի, և մինչև ցարդ ո և է մի նամակ կամ տեղեկութիւն ստացած չենք իրեցմէ. ուստի, սիրելի հայրենակիցք և ազնիւ ընթերցողք «Մշակ» լրագրոյ, հայրենասիրական անգին բարութիւն և ընտանիք մը ազատած պիտի լինիք՝ եթէ բարեհաճէք վերոյիշեալ պարոնայց Թիֆլիս թէ Էջմիածին գտնուիլն հաղորդէք առ մեծ. տեար խմբագրապետին։ Իսկ եթէ այն հայրենակիցք, որք չեն ճանչեր զայնս, ահա նշանք. —առաջնոյն տարիքը 24—25 տարեկան, հասակը միջին (ընկերէն քիչ մը բարձր), նիհարկիկ, մօրուքը ածիլուած, երեսի գոյնը թխագոյն. իսկ գալով երկրորդին, որոյ տարիքը 26—27, հասակը առաջինէն քիչ մը ցած, միջին-գէր, մօրուքը ածիլուած, երեսի գոյնը ճերմկտիկ, պեխերը խոշոր, յօնքերը խիտ ու սև։

Յովհաննէս Ակարի, Սիլիստրէ

2—12

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Խորէն Ծ. Վ. Ստեփանէի

թարգմանութեամբ.

Քննադատութիւն Գր. ԽԱԼԱԹԵԱՆԻ։

Գինը 25 կոպէկ։ 3—3

Открыта подписка на 1891 годъ

НА ЖУРНАЛЪ

„МЕДИЦИНСКАЯ БЕСѢДА“

Подъ редакціею А. Х. САБИНИНА.

ГОДЪ V-й.

„Медицинская Бесѣда“ имѣетъ цѣлью знакомить общество, черезъ посредство общедоступныхъ статей, съ современнымъ направленіемъ врачебной науки и съ желательною постановкою врачебнаго дѣла. Земскіе санитарно-медицинскіе вопросы, статьи по общественной и частной гигіенѣ, статьи по различнымъ отраслямъ врачебной науки, школьная гигіна, аптечное дѣло, статьи по различнымъ отраслямъ естествознанія, врачебныя замѣтки и хроника, библіографическій отдѣлъ, историческія свѣдѣнія и замѣтки —вотъ основная часть программы журнала. „Медицинская Бесѣда“, имѣя обширную, разностороннюю программу, будетъ служить, какъ и въ прошлыхъ годахъ, въ одинаковой степени интересамъ врачей и публики.

„Медицинская Бесѣда“ выходитъ два раза въ мѣсяцъ.

Цѣна за годъ пять рублей. Фельдшера, фельдшерицы, акушерки и сельскіе учителя платятъ 3 руб. въ годъ съ доставкой и пересылкой.

Подписка принимается: въ Воронежѣ, въ конторѣ журнала (Воскресенская д. Черемесиновой) и въ книжномъ магазинѣ В. В. Юркевича (Больш. Двор. ул., домъ Адлеръ), въ С. Петербургѣ: въ книжномъ магазинѣ К. Л. Риккера (Невскій, № 14), въ Медико-Хирургическомъ магазинѣ Н. П. Петрова (Выборгская сторона, Нижегор., № 17); въ. Москвѣ: въ книжномъ магазинѣ А. А. Карцева (Фуркасовскій переул., д. Обидиной) и въ конторѣ Н. Печковской (Петровскія линіи). 2—3

ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННОЕ ТОВАРИЩЕСТВО МЕХАНИЧЕСКАГО И ЧУГУННО-ЛИТЕЙНАГО ЗАВОДА

БЕЛЛИНО-ФЕНДЕРИХЪ

ВЪ ОДЕССѢ.

Складъ и производство сельско-хозяйственныхъ и заводскихъ машинъ и орудій, какъ-то:

Постоянныхъ паровыхъ машинъ и котловъ разныхъ системъ и силъ, Мукомольныхъ мельницъ и всякаго рода принадлежностей къ нимъ. Щеретовокъ, вальцовыхъ поставовъ крупосѣекъ, буратовъ и всякихъ другихъ мельничныхъ машинъ системы Г. Даверіо. Лѣсопильныхъ станковъ съ пилами. Конныхъ молотилокъ, и приводовъ, вѣялокъ, соломорѣзокъ, кукурузныхъ молотилокъ—ручныхъ, конныхъ и паровыхъ Прессовъ для винограда и сѣна. Маслобоекъ, брандспойтовъ и пасовъ. Конныхъ грабель «Голинсвортъ».

Производство котельныхъ работъ и отливка изъ чугуна и мѣди.

Выполненіе всякаго рода заказовъ для паровыхъ вальцовыхъ мельницъ, винокуренныхъ, пивоваренныхъ, сахарныхъ и другихъ заводовъ, вагоны для конножелѣзныхъ дорогъ.

Складъ локомобилей, паровыхъ молотилокъ, конныхъ молотилокъ со штифтовыми барабанами и конныхъ приводовъ извѣстной фирмы Клйетонъ и Шутлівортъ въ Линкольнѣ, и Вѣнѣ.

Главный складъ жатвенныхъ машинъ и косилокъ «Желѣзная рама» и «Континенталь» Джонстона.

Единственный складъ вальцовыхъ станковъ Г. ДАВЕРІО въ Цюрихѣ.

Заводъ имѣетъ свой собственный эллингъ для постройки пассажирскихъ и буксирныхъ пароходовъ, паровыхъ катеровъ, баржъ и проч. и принимаетъ заказы на поднятіе на эллингъ судовъ для исправленія или окраски подводныхъ частей и ихъ корпусовъ.

Агентъ въ Ростовѣ н|Д. Г. Я. Золотухинъ, Николаевскій пер. д. Арт. Яблокова, противъ Реальнаго училища кв. № 8.

40—100 (և. չ.)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—9—11 ժ. վիրաբուժութեան (և տռամնացաւի) սիֆիլիսի և աչքացաւի։
ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՄՈՒԽԱՐԻՆՍԿԱՅԱ—12—$12^1/_2$ ժ., կանանց և ներքին ց.
ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—$12^1/_2$—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԳԱԴՕՄՍԿԻ—5—$6^1/_2$ ժ. կաշուի ցաւերի, սիֆիլիսի և վիրաբուժութեան.
ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրօտերապիա)։
ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—7 ժ.
Վճար—50 կ.։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար առանձին։
Հերթակալ բժիշկ—երեկ. ժ. 9-ից մինչև առ. ժ. 7-ը։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԿԵՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎ ԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

ծախվում է

ՊՐՕՖ. ԳՐ. ԽԱԼԱԹԵԱՆԻ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ, Մովսէս Խորենացու ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ Խորէն Ծ. Վ. Ստեփանէի թարգմանութեամբ. գինն է 25 կոպէկ, ճանապարհածախսով 30 կոպէկ։ 2—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ 19 Ноября 1890 г.

Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.